

Trær i Norge: ROGN og ASAL

Rogn vokser over hele landet både i lavlandet og opp i fjellskogen. Det finnes i tillegg tolv andre viltvoksende arter i rogn- og asalslekta i Norge. Flere av disse finnes ikke noe annet sted i verden.

Blomst og frukt

Rogn- og asalslekta tilhører rosefamilien og står nære eple-, pære- og hagtornslektene.

Foto: Per Harald Salvesen, UIB

Blomsten hos rogn- og asalartene er små og kremhvite med fem kronblad. De sitter mange sammen i en tett blomstret skjerm. De tallrike pollenknappene er kremhvite eller rosa.

Rognebæret er ikke et bær, men et eple i miniatyr; et såkalt bæreple. Fugl og rev er spesielt glade i fruktene som hos de norske artene er oransje til røde.

Bruk av rogn og asal

Tradisjonelt har det vært knyttet magiske egenskaper til rogn; den skulle blant annet beskytte mot trolldom.

Trevirke. Rogn brukes mye til brensel. Rogneveden er slitesterk og har også vært mye brukt til ulike trearbeider.

Prydtrær. Mange arter og sorter i slekta egner seg godt som prydtrær. Vi innfører mange utenlandske arter til prydbruk, men kunne godt bruke de genetiske ressursene som ligger i våre egne arter mer.

Foto: Per Harald Salvesen, UIB

Mat og husdyrfôr. Rognebær ble tidligere brukt som mat både til mennesker og husdyr. Bark av rogn ble i nødstider brukt som husdyrfôr. Rognebær brukes i dag fortsatt til syltetøy og gelé. Fruktene blir gjerne søtere etter ei frostnatt fordi stivelse da omdannes til sukker.

Nye ord

Endemiske arter er arter som bare finnes i et begrenset område. Fagerrogn er for eksempel endemisk for Norge, mens nordlandsasal er endemisk for Reppen i Nordland kommune.

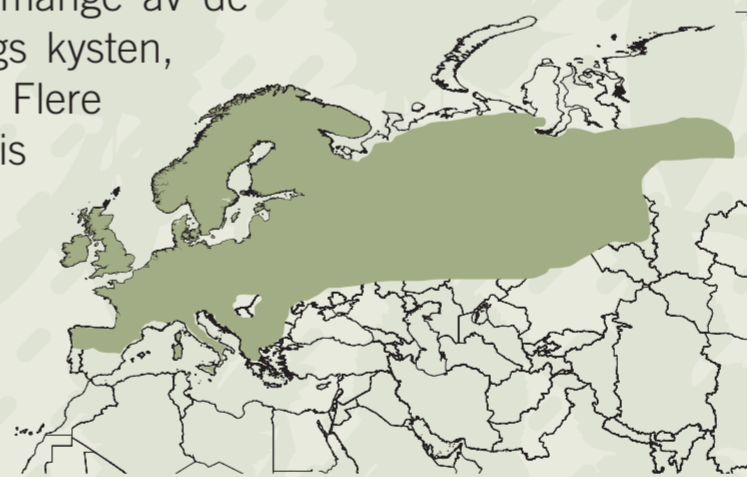

Foto: Øystein Selbye/NN/Samfoto

"Høyt henger de og sure er de" sier vi om rognbæra i vår del av verden. Dette er en omskrivning fra Æsops fabler hvor reven egentlig sa dette om druer.

Utbredelse

Rogn vokser over hele landet, mens mange av de andre artene i slekta finnes mest langs kysten, og da spesielt på Sør- og Vestlandet. Flere arter finnes bare i Norge og delvis også bare på svært små områder. Nordlandsasal finnes for eksempel bare noen få steder i Reppen kommune i Nordland. Sørlandsasal er viltvoksende bare i et smalt belte på Sørvestlandet, og grenmarasal finnes bare på Sørøstlandet.

Utbredelse for rogn.

Genetisk variasjon og genetiske ressurser

Arv og miljø avgjør hvilke egenskaper planter og dyr har. Hva som arves er bestemt av genene som ligger i DNAet.

Genetisk variasjon er forskjeller i DNA/gener mellom individer og/eller populasjoner og er en forutsetning både for evolusjon og for foredling og utvikling av nye sorter og raser. Genetisk variasjon er en viktig del av det biologiske mangfoldet.

Genetiske ressurser kan defineres som biologisk materiale med genetisk variasjon eller genetiske egenskaper som kan ha betydning for utvikling og målrettet bruk. Frø, planter og spærm er eksempler på genetiske ressurser.

Genressurssenteret ønsker i denne plakatserien å formidle kunnskap om de forskjellige treslagene i Norge, hva de brukes til og hvilken rolle de spiller som genetiske ressurser.

Visste du at?

Arter i rogn- og asalslekta, spesielt rognasal og småasal, ble tidligere mye brukt som grunnstamme for poding av pærer, spesielt i fruktdistriktene på Sør- og Vestlandet. Asalartene er mindre kravfulle til voksested enn pære, og på denne måten kunne dyrkningsarealet til pære utvides.

Bladtype og bladform

Bladtype og bladform er viktige kjennetegn når vi skal finne ut hvilket treslag vi har foran oss.

Bladtype. Blad kan være enkle med hel bladplate eller sammensatte med bladplata delt i flere frie småblad. Sammensatte blad hvor alle småbladene er festet i samme punkt kalles kopl, som hos hestekastanje. Dersom småbladene er festet langs en akse er bladet finna, som hos rogn og ask.

Bladform sier noe om bladomriset hos enkle blad. Blad kan være avlange, elliptiske eller runde. De kan være bredest rundt, ovenfor eller nedenfor midten. Bladene kan også være butte eller spisse. De fleste asalartene har avlange blad.

Bladform og opprinnelse hos rogn og asal

Rogn har finna blad med 6-8 par småblad og ett endesmåblad. De fleste asalartene har enkle blad, og noen har blad med tydelig sagtanna kant. Andre asalarter har blad som er noe delt inn mot midten, såkalte lappa blad.

Foto: Per Harald Salvesen, UIB

Rogn til venstre har finna blad, og sølvasal til høyre har enkle blad med sagtanna kant. Småasal i midten har arvet gener fra begge disse og har blad som er lappa.

Arter krysser seg med hverandre. Det er stor genetisk variasjon i rogn- og asalslekta. Det skyldes delvis at ulike arter krysser seg med hverandre. Noen ganger dannes nye arter på denne måten, og hybridarten får da ofte en bladform som ligger et sted mellom bladformen til foreldrene.

Frøsetting uten befruktning. Mange av artene i denne slekta setter frø uten befruktning, såkalt agamospermi, en form for ukjønnet formering. Dette er grunnen til at hybridene kan etablere seg som nye arter. Dette gjelder ikke rogn og sølvasal som begge har vanlig kjønnnet formering.

Undersøk selv!

Se om du kan finne plantet rogn eller asal neste gang du går gatelangs i en by! Svensk asal har vært mye brukt i Norge. Den har vanligvis hele blad som bare er litt skåret inn mot midten av bladet.